

Kauzalita / Minulost

„Kauzalita“ jako pojetí je řeckým myšlenkovým vynálezem, který s převahou ovládl celé evropské myšlení na víc než dva a půl tisíce let. Jedním z nejvíc politováníhodných negativních důsledků kauzálního myšlení je odsouzení času na okraj zájmu a dokonce do filosofického opovržení. Přechod od příčiny k následku sice vyžaduje jistý čas, ale ten nemá sám o sobě žádný význam pro povahu kauzálního vztahu, nýbrž v témž čase se může z jiné příčiny zrodit jiný následek. To souvisí s tím, že kauzální myšlení vyžaduje značné omezení významu okolností resp. vyžaduje docela určité okolnosti, aby se kauzální vztah mohl uplatnit, realizovat. Každý poukaz na nějaké další nezbytné okolnosti, které by onen vztah mohly podmiňovat nebo nějak ovlivňovat, byl sledován s podezřením z pavědeckosti a pověrečnosti. Proto vlastně nikdy nebyla postavena otázka po významu světového celku pro světové dění. A tudíž aristotelská myšlenka télické kauzality byla již v počátku novodobého vědeckého rozmachu vyloučena jako předsudečná. To, co nelze s náležitou přesností rozpoznat jako ostře vymezený kauzální vztah, je eo ipso považováno za nahodilost, a má-li přece jen nějaký vliv, jde výhradně o vliv jiného kauzálního řetězce, jehož výskyt a koexistence s prvním vztahem už v sobě nemá nutnost kauzalit, ale představuje nahodilé setkání, střetnutí či propletení. Minulost nikde není (a nemůže být) chápána jinak než jako „bylost“, a stejně tak budoucnost nemůže být chápána leč jako „budost“ (a ještě v obou případech redukováně). Jenže v rámci „přírody“ se ukázala zvláštní potřeba zcela zásadního významu: vývoj živých bytostí je podmíněn nejen vynálezem „života“ (ať už je jeho bytostná povaha jakákoli), nýbrž také vynálezem smrti a ještě významnějším vynálezem obnovy života (např. hojení, ale též rozmnožování apod.) Smrt není jen nahodilou individuální katastrofou, ale život se musel naučit smrt také plánovat. „Plánovaná smrt“ (tím myslíme geneticky nakódovanou smrt stárnutím) je odpovědí na jednu velmi závažnou otázku: Co s minulostí, která nechce odejít? Vývoj ve smyslu postupných kroků nejen dál, ale také výš, tj. nejen ve smyslu pokračování téhož, nýbrž jako vylepšování, zkvalitňování, je možný jen tam, kde staré formy jsou generálně opouštěny a v důsledku konkurence likvidovány. Zajisté, vývoj má smysl a jeho pokračování je zajišťováno jen tam, kde je vše fungující také zachováno a předáváno novým a novým generacím živých bytostí určitého druhu. Ale tam, kde toto zachovávání nabude převahy a stane se překážkou, druh početně slábne a posléze vymírá. Obvykle mluvíme o neschopnosti se přizpůsobit, ale to je jen metaforické vyjádření, neboť „druh“ není individuální bytost, schopná se přizpůsobovat resp. se učit; údajné „přizpůsobení“ je založeno na vyloučení (likvidaci) „nepřizpůsobených“, tj. méně schopných. Minulost tedy musí být v některých směrech aktivně překonávána, vylučována, odmítána, zavrhována – pokud nechce odejít, musí být likvidována, a to navzdory tomu, že v jiných směrech musí být udržována, konzervována jako materiál, bez něhož nelze postavit nic, co by minulost dokázalo překonat.

(Písek, 000705-1.)